

Nr 58.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatt bevarande i svensk ägo av vissa stenkolsfyndigheter å Spetsbergen; given Stockholms slott den 10 februari 1928.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Felix Hamrin.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 februari 1928.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Hamrin, följande:

I skrivelse den 15 mars 1927, nr 67, har riksdagen, i anledning av en inom riksdagen väckt motion (I: 99), anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande ett fortsatt bevarande i svensk ägo av de stenkolsfyndigheter å Spetsbergen, som tillhöra svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen i likvidation, samt för riksdagen framlägga det förslag i ärendet, som härav kunde föranledas.

Beträffande de skäl, som föranlett denna hemställan, tillåter jag mig att, i den mån jag ej i det följande lämnar redogörelse härför, hänvisa till innehållet i riksdagens berörda skrivelse.

Sedan förevarande spörsmål varit föremål för vederbörlig beredning inom handelsdepartementet, anhåller jag nu att få underställa detsamma Kungl.

Maj:ts prövning. Därvid skall jag till en början tillåta mig att — under hänvisning i övrigt till den översikt rörande statens engagemang i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen och vad därmed sammanhänger, som innehålles i det vid propositionen nr 195 till 1926 års riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 25 februari 1926 — lämna en kortfattad redogörelse för vad i denna fråga förekom vid sistnämnda års riksdag.

*Kungl. Maj:ts
proposition nr
195 till 1926
års riksdag.*

Med hänsyn till svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens brydsamma ekonomiska ställning och den fallande tendensen å kolmarknaden tillkallade dåvarande chefen för handelsdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 juni 1925 tre sakkunniga personer för att i samråd med styrelsen för bolaget verkställa utredning och avgiva förslag i frågan, på vad sätt statens intressen i förevarande stenkolsfyndigheter borde tillvaratagas. Den 10 februari 1926 överlämnade de sakkunniga efter samråd med bolagets styrelse betänkande och utredning i ämnet. Betänkandet utmynnade i ett förslag om upptagande av underhandlingar med de privata fordringsägarna och borgensmännen för bolagets lån rörande överlåtande på staten av deras andel i företaget eller, om dylika underhandlingar icke förde till resultat, företagets försäljning till eventuell spekulant. I senare fallet vore det nödvändigt, att för bestridande av oundgängliga utgifter till dess försäljning och slutlig avveckling av företaget kunde ske ett anslag av omkring 105,000 kronor äskades av riksdagen att i mån av behov ställas till bolagets disposition.

Vid föredragning av ärendet inför Kungl. Maj:t den 25 februari 1926 framhöll min företrädare i ämbetet bland annat följande.

Av de sakkunnigas utredning hade han bibragts den uppfattningen, att ett återupptagande av bolagets i anledning av 1925 års gruvbrand inställda drift under dåvarande förhållanden icke borde ifrågakomma. Risken av att under då rådande depression på kolmarknaden nya förluster för bolaget skulle uppstå syntes alltför stor för att han skulle anse tillrådligt, att nytt avsevärt kapital insattes i företaget. Sådant erfordrades nämligen för att verksamheten åter skulle kunna upptagas. Det återstode därför att taga ställning till frågan på vilket sätt bolaget lämpligen borde avvecklas. Departementschefen hade icke kunnat undgå att hysa tveksamhet om vilketdera av de båda framförda alternativen, som borde föredragas, d. v. s. statens faktiska övertagande av bolagets samtliga tillgångar eller företagets försäljning fortast möjligt och utan hänsyn till köparens nationalitet. För en omedelbar försäljning talade åtskilliga skäl. Visserligen erfordrades även därför nya medel av staten. Men det erforderliga beloppet vore dock begränsat och jämförelsevis ringa, och utsikt syntes förefinnas att vid bolagets likvidation återfå såväl detta belopp som även någon del av det tidigare investerade kapitalet. För det andra alternativet — statens övertagande av bolagets tillgångar — kunde åter anföras, att med all sannolikhet endast därigenom

det syfte kunde vinnas, som varit bestämmande för de tidigare statsingripandena, nämligen bevarande på svenska händer av ifrågavarande stenkolltillgångar. Staten borde dock icke övertaga företaget, därest kostnaderna härför och för företagets bevarande i svensk ägo icke kunde hållas inom jämförelsevis snäv ram. Från denna utgångspunkt hade förhandlingar förts med bolagets större enskilda fordringsägare och borgensmän och lett till ett förslag till uppgörelse, enligt vilket staten skulle hava att till dem den 31 maj 1926 erlägga i runt tal 375,000 kronor. Denna köpeskillning hade uträknats med utgångspunkt från ett totalvärde per den 1 juni 1926 på bolagets samtliga tillgångar av 1,000,000 kronor, vilket belopp utslagits på bolagets samtliga fordringsägare efter samma grunder, som gällde för upprättande av utdelningsförslag i konkurs. Hänsyn måste emellertid vid bedömande av denna fråga jämväl tagas till de kostnader, som företagets fortsatta bevarande i statens ägo kunde beräknas åsamka statsverket. Storleken av dessa kostnader bleve väsentligt olika, om, bland annat, ständigt bevakning skulle hållas på Spetsbergen för bibehållande av anläggningen, såvitt möjligt, i driftvärdigt skick eller om man indroge varje bevakning och toge den därav följande risken, att anläggningen finge förfalla. Kostnaderna kunde enligt de sakkunniga i förra fallet beräknas till ungefär 70,000 kronor och i senare fallet till omkring 10,000 kronor årligen under 10 år. Därefter måste vissa arbeten verkställas för erhållande av utmål och efter ytterligare 5 år måste gruvdrift idkas i sådan omfattning, att cirka 15 man måste vara i verksamhet å Spetsbergen året om. Omkostnaderna komme därvid att stiga till 170- å 180,000 kronor årligen. En årlig kolproduktion av 6- å 8,000 ton torde emellertid samtidigt vara att påräkna. Enligt departementschefens mening borde, om staten övertog företaget, omkostnaderna under de närmaste åren nedbringas till det minsta möjliga och all bevakningspersonal å Spetsbergen indragas. Något anslag för att realisera denna plan syntes emellertid icke behöva äskas, då vad som enligt gjorda beräkningar komme att återstå av ett under år 1925 åt bolaget beviljat lån syntes vara tillräckligt för nu ifrågavarande ändamål under budgetåret 1926—1927.

Under återopande av vad han sålunda och i övrigt anfört hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att med de större enskilda fordringsägarna och borgensmännen i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen träffa överenskommelse i huvudsaklig överensstämmelse med av honom förordade grunder rörande överlåtande på staten av deras fordringsanspråk å bolaget eller, därest sådan överenskommelse icke kunde träffas, vidtaga åtgärder för avveckling av statens kapitalengagemang i bolaget,

dels ock, vid bifall därtill, för tillvaratagande av statens intressen i bolaget såsom anslag å riksstaten för budgetåret 1926—1927 bland utgifter för kapitalökning anvisa ett belopp av 375,000 kronor med rätt likväl för Kungl. Maj:t att redan före nämnda budgetårs ingång taga angivna belopp i anspråk.

I enlighet med departementschefens hemställan avläts Kungl. Maj:ts proposition i ämnet (nr 195).

1926 års
riksdags
skrivelse
nr 282.

Det i berörda proposition framlagda förslaget vann emellertid icke riksdagens bifall, utan anmälde riksdagen i skrivelse den 29 maj 1926, nr 282, att riksdagen i anledning av nyssberörda proposition *dels* bemyndigat Kungl. Maj:t att vidtaga nödiga åtgärder för avvecklande på lämpligaste sätt av statens engagemang i bolaget, *dels ock* för detta ändamål för budgetåret 1926—1927 under riksstatens tionde huvudtitel anvisat ett extra reservationsanslag av 105,000 kronor.

Kungl. Maj:ts
beslut den 18
juni 1926.

Sedan kommerskollegium och järnvägsstyrelsen den 9 juni 1926 avgivit gemensamt yttrande i anledning av riksdagens nyssnämnda skrivelse, beslöt Kungl. Maj:t den 18 i samma månad

dels bemyndiga chefen för handelsdepartementet att åt utsett ombud uppdraga att biträda beslut om bolagets trädande i likvidation ävensom att deltaga i val av likvidatorer,

dels medgiva, att med vidtagande av åtgärder för indrivande av statsverkets fordringar hos bolaget skulle tillsvidare anstå under förutsättning, att enahanda medgivande lämnades av bolagets större enskilda fordringsägare,

dels ock medgiva, att återstoden av 1925 års lån till bolaget å 200,000 kronor finge användas till bestridande av med likvidationen förenade nödvändiga kostnader under förutsättning, att enahanda medgivande lämnades av bolagets större enskilda fordringsägare beträffande återstoden av ett av dem samtidigt med nyssnämnda statslån lämnat lån till bolaget å 150,000 kronor.

Bolagets
trädande i
likvidation.

Vid extra bolagsstämma den 22 juni 1926 fattades beslut om bolagets trädande i likvidation. Till likvidatorer utsågos av statens ombud kommerserådet K. Sidenvall och advokaten O. Lagerström samt av de enskilda aktieägarna konteramiralen S. Ankarcrona. Beslutet om bolagets trädande i likvidation registrerades den 22 oktober 1926.

Jag övergår nu till en redogörelse för den utredning, som efter remiss verkställdes av kommerskollegium i anledning av 1927 års riksdags förenämnda skrivelse.

Kommerskollegium har i skrivelse den 22 april 1927 — efter att hava i korthet erinrat om förenämnda proposition nr 195 till 1926 års riksdag och samma års riksdags skrivelse nr 282 — anfört följande:

»Någon egentlig gruvbrytning har icke bedrivits i Sveagruvan sedan våren 1925, då arbetet på grund av inträffad brand måste inställas. Att denna brand åtminstone i den del av gruvan, där den utbröt, är fullständigt släckt, har konstaterats under sommaren 1926. Huruvida den spritt sig till gruvans östligare delar och därstädes ännu pågår har icke kunnat med säkerhet konstateras. Bergmästaren för Svalbard, av vars besiktnings-

Kommers-
kollegii
skrivelse den
22 april 1927.

protokoll rörande besök vid Sveagruvan under augusti och september 1926 kollegium beretts tillfälle att taga kännedom, anser på grund av rökens beskaffenhet, att, om brand förefinnes i denna del av gruvan, densamma i varje fall är av mycket ringa intensitet och att de ur gruvans översta delar utströmmande gaserna möjligen endast äro kvarstående, gamla förbränningsgaser. Den gamla gruvan (gruva I) befanns samtidigt vara oberörd av branden.

Under vintern 1925—1926 påbörjades en ny utfraktsstoll väster om den gamla, och under sommaren 1926 erhöles genomslag med gruvans ortsystem. För bevakning av anläggningen under vintern 1926—1927 voro tvenne vaktmän anställda vid Sveagruvan och skulle dessa även färdigdriva den nyssnämnda utfraktsstollen. Den 14 mars 1927 anlände emellertid från vaktmännen ett telegram med förmålan att trenne explosioner inträffat i orten och att den sista av dessa, som inträffade den 23 januari, antänt, varför vidare arbete måst inställas. På grund av de föreliggande underrättelsernas ofullständighet är det icke bekant om explosionerna bero på gaser eller koldamm, ej heller om det endast är inbyggnaden i den nya orten, som antänts, eller om kolet i flötsen fattat eld. Gruvans öppningar hava tilltäppts så gott sig göra låtit, men arbetsstyrkan är för fåtalig för utförande av mera omfattande arbeten och saknar erforderlig sakkunnig ledning. För att avhjälpa denna brist hava bolagets likvidatorer gått i författning om avsändandet av en förstärkningsexpedition. Det är avsikten att med hjälp av det vid snösmältningen på våren rikligt tillgängliga vattnet söka släcka branden.

Dessa båda eldsvådor hava visserligen åstadkommit betydande skador på transportvägarna inom gruvan, men torde icke i avsevärd grad hava överkat de befintliga koltillgångarna, varför, om frågan ses på lång sikt, de icke kunna anses öva något större inflytande på betydelsen av stenkolstillgångarnas bevarande i svensk ägo.

Sedan den i förenämnda proposition till 1926 års riksdag förebragta tekniska utredningen verkställdes, hava enligt kollegii förmenande icke några större förändringar inträffat, som skulle motivera en förnyad utredning i sådant avseende. I den motion (I:99), som föranledde nu ifrågasvarande skrivelse från riksdagen, omnämnes såsom en omständighet av särskild vikt vid förevarande frågas bedömande de senare årens stora framsteg i avseende på lösningen av problemet att framställa flytande bränslen av stenkol. Kollegium finner jämväl denna fråga vara av stort intresse men, så vitt kollegium har sig bekant, torde icke tillräckliga uppgifter finnas tillgängliga i den tekniska litteraturen för att en beräkning angående spetsbergskolens förhållande till dessa oljeframställningsprocesser för närvarande skall kunna utföras. Enligt kollegii förmenande synes därför den av riksdagen begärda utredningen få koncentreras till frågorna om formerna för de ifrågasvarande fyndigheternas på Spetsbergen bevarande i svensk ägo och kostnaderna därför.

I meromnämnda proposition framhölls, att hugade svenska köpare av företaget icke torde finnas, och kollegium saknar anledning antaga, att någon ändring sedan dess inträtt häruti. Den enda då synliga utvägen för bevarande av de ifrågasvarande stenkolstillgångarna i svensk ägo var att staten övertog tillgångarna, och föreslogs därvid den formen, att staten för visst pris skulle övertaga fordringsrätten från de huvudsakliga enskilda fordringsägarna i bolaget samt erhålla dessas stamaktier i bolaget. Någon förändring av själva bolaget ifrågasattes icke i samband med en sådan uppgörelse.

Sedan emellertid bolaget beslutat träda i likvidation, är icke denna form för statens övertagande av tillgångarna längre användbar. En formlig försäljning av bolagets samtliga tillgångar torde nu vara ofrånkomlig. Med hänsyn till bestämmelserna i Spetsbergstraktaten den 9 februari 1920 och bergverksordningen för Spetsbergen (Svalbard) torde staten icke direkt kunna framträda som ägare till fyndigheterna på Spetsbergen, utan synes det vara erforderligt, att ett särskilt aktiebolag bildas för sådant ändamål. Att staten tillskjuter så gott som hela aktiekapitalet torde dock vara ofrånkomligt.

Vid avvägandet av aktiekapitalets storlek torde hänsyn böra tagas till dels inköpssumman för bolagets tillgångar och dels kapitalbehovet för den rörelse, som det nya bolaget beräknas komma att driva under de närmaste åren.

I avseende på det pris, som staten eller det av staten bildade bolaget skall betala för det gamla Spetsbergsbolagets tillgångar, torde det icke tillkomma kollegium att göra något uttalande, utan lärer för bestämmande av desamma förhandlingar mellan staten och säljarna vara erforderliga. Kollegium kan dock icke underlåta att påpeka, att, genom verkställd försäljning av rättigheterna till Pyramidberget och en del av området vid Ebbadalen, de stenkolstillgångar, varom nu skulle förhandlas, äro något mindre än då övertagande sist ifrågasattes. Å andra sidan har genom förhandlingarna inför den enligt Spetsbergstraktaten tillsatta kommissarien och i samband därmed träffad överenskommelse äganderätten till det ojämförligt viktigaste området, Braganzadistriktet, blivit fullt klarlagd. Aktiekapitalet synes böra göras så stort, att hela köpeskillingen kan gäldas, men kunde även begränsas till ett lägre belopp, varvid staten måste uppträda som långivare till det nya bolaget för resterande del, varigenom möjligen någon fördel skulle kunna vinnas.

Redan av uttalandet i nu ifrågavarande riksdagsskrivelse, att den ytterligare kapitalinsats, som från statens sida kunde påräknas, måste bliva tämligen begränsad, torde det följa, att det nya bolaget icke kan påräkna att erhålla medel till upptagande av kolbrytningen vid Sveagruvan.

Priset i kronor per ton eif svensk västkusthamn för stora engelska ångkol vid början av de båda senaste åren var enligt svensk kolnotering följande:

	Northumberlandkol		Durhamkol	
	1926	1927	1926	1927
Januari	20.43	21.02	22.33	25.49
Februari	20.06	19.97	21.56	21.64
Mars	19.63	19.51	21.15	22.01

Läget på kolmarknaden uppmuntrar ej till upptagandet av en statlig kolbrytning, i det att kolprisen nu ligga på ungefär samma nivå som för ett år sedan och prisutvecklingen efter förra årets stora kolstrejk ännu är tämligen oviss. Några statliga åtgärder för landets förseende med fossilt bränsle påkallas icke heller för närvarande.

Även om man alltså ej synes kunna ifrågasätta, att bolaget under närmaste år skall upptaga någon egen kolbrytning, lär det dock, enligt vad kollegium förspört, ej vara uteslutet, att utarrendering skulle kunna verkställas och alltså arbete utan bolagets ingripande komma till stånd. Kollegium skulle anse en sådan anordning mycket önskvärd, då därigenom anläggningarnas underhåll och vård borde kunna säkerställas, under det att man eljes på grund av kostnadshänsyn sannolikt måste avstå från underhållsarbeten. Genom en utarrendering borde även bolagets kostnader kunna täckas och något om än ringa överskott påräknas.

Skulle emellertid utarrendering icke komma till stånd, måste bolaget givetvis äga tillgång till medel för uppehållande av sin verksamhet i erforderlig omfattning. Årskostnaden torde icke kunna beräknas lägre än den i meromnämnda proposition (1926:195) angivna summa av 10,000 kronor, som förutsätter att bevakning icke hålles vid Sveagruvan. Under de närmaste 10 åren kan enligt bergverksordningen arbetet utan risk för äganderättens bestånd vara inställt. Ansökning om utmål skall senast göras inom 10 år efter utfärdandet av äganderättshandling å området, men sådan handlung har ännu icke utfärdats. Innan ansökning om utmål göres torde emellertid frågan om företagens framtid böra ånyo underställas riksdagens prövning.

Till bestridande av kostnaderna för bolagets verksamhet under närmaste tioårsperiod synes därför lämpligen kunna beräknas ett belopp av 100,000 kronor, varmed alltså det med hänsyn till inköpspriset beräknade aktiekapitalet torde böra ökas.

I anledning av riksdagens nu ifrågavarande skrivelse och med stöd av vad ovan anförts får kollegium sålunda hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes

dels föranstalta om underhandlingar angående pris och villkor i övrigt för överlåtande av svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen i likvidation tillhörig egendom på ett nytt bolag

dels ock, för den händelse dessa underhandlingar leda till antagbart resultat, hos riksdagen äska erforderliga medel för tecknande och likviderande av aktier i ett för övertagande av ifrågavarande tillgångar bildat aktiebolag.»

Redan omedelbart efter det kommerskollegii ovan återgivna yttrande avlämnats upptogos förhandlingar i ärendet med likvidatorerna. Emellertid visade det sig omöjligt att kunna uppnå något resultat så hastigt, att förslag i ämnet kunde föreläggas 1927 års riksdag. Härtill bidrogo åtskilliga omständigheter, bland annat den på våren 1927 utbrutna nya branden i gruvan, rörande vars utsträckning och sannolika varaktighet man till en början icke kunde göra sig någon bestämd föreställning. Vidare befanns det nödvändigt att införskaffa utredning rörande den rättsliga ställning ett eventuellt nybildat bolag skulle komma att intaga med hänsyn till bestämmelserna i den för Spetsbergen gällande bergverksordningen m. m. Härtill kommer slutligen, att likvidatorerna, som redan tidigare inträtt i förhandlingar med vissa eventuella spekulanter i utlandet, helt naturligt funno sig pliktiga att något närmare undersöka utsikterna att från dessa håll erhålla ett fördelaktigt anbud. Något fast anbud lärer emellertid icke hava inkommit till likvidatorerna, ehuru intresse för saken torde hava förefunnits och alltjämt förefinnas på vissa håll utomlands.

Beträffande härefter likvidationsbolagets ekonomiska ställning ber jag att få hänvisa till nedanstående av likvidatorerna den 25 januari 1928 framlagda vinst- och förlusträkning samt balansräkning per den 30 september 1927. I avseende å den i vinst- och förlusträkningen ingående posten å 4,086,436 kronor 81 öre vill jag förutskicka den upplysningen, att av nämnda belopp 553,801 kronor 74 öre utgör förlust under verksamhetsåret 1925—1926, medan återstoden eller 3,532,635 kronor 7 öre motsvaras av i samband med likvidationen företagna nedskrivningar å värdet av bolagets tillgångar.

Likvidationsbolagets vinst- och förlusträkning samt balansräkning per 30/9 1927.

Vinst- och förlusträkning per den 30 september 1927.

Ingående balans:

Förlust 1921—1922	kronor	337,725: 83	
» 1922—1923	»	181,665: 94	
» 1923—1924	»	133,981: 50	
» 1924—1925	»	206,590: 57	
» 1925—1926	»	4,086,436: 81	kronor 4,946,400: 65
Allmänna omkostnader			» 13,469: 95
Räntor			» 229,056: 41
Brandkostnader, restaureringsarbeten och vakthållning vid Sveagruvan samt omkostnader för s/s Braganza			» 53,201: 45
			Summa kronor 5,242,128: 46.

Utgående balans:

Förlustbalans från föregående år	kronor	4,946,400: 65
Förlust under året	»	295,727: 81
		Summa kronor 5,242,128: 46.

Balansräkning per den 30 september 1927.

Tillgångar:

Kolgruvor och fyndigheter på Spetsbergen	kronor	977,322: 50
Anläggningar vid Sveagruvan	»	2,000,000: —
Inventarier » »	»	298,090: —
Egna fartyg	»	100,000: —
Inventarier i Stockholm	»	192: —
Kassabehållning i Stockholm	»	305: 17
Förrådslager vid Sveagruvan	»	199,031: 51
Ej disponerade lånemedel av augusti 1925 (innestående å likvidatorernas bankräkning)	»	18,770: 79
Förlustbalans från föregående år	kronor	4,946,400: 65
Förlust under året	»	295,727: 81
		Summa kronor 8,835,840: 43.

Skulder:

<i>Aktiekapital:</i>			
Preferensaktiekapital	kronor	750,000: —	
Stamaktiekapital	»	4,250,000: —	kronor 5,000,000: —
Statslån	kronor	1,500,000: —	
Upplupen ränta	»	206,250: —	» 1,706,250: —
Lån från rederilånefonden	kronor	66,666: 66	
Upplupen ränta	»	7,242: 58	» 73,909: 24
Arbetarnas sjukkasse			» 27,443: 21
Låneräkning av augusti 1925	kronor	350,000: —	
Upplupen ränta	»	44,506: 25	» 394,506: 25
Diverse skulder			» 1,633,731: 73
			Summa kronor 8,835,840: 43.

Med avseende å likvidationens hittillsvarande förlopp tillåter jag mig hänvisa till ovan återgivna siffror rörande likvidationsbolagets ekonomiska ställning samt följande av likvidatorerna den 25 januari 1928 avgivna förvaltningsberättelse:

Likvidationens hittillsvarande förlopp.

Sveagruvan.

Då likvidatorerna övertogo förvaltningen, var vid Sveagruvan förlagd en bevakningsstyrka bestående av en förman och fyra arbetare med familjer. Denna personal hade under vintern 1925—1926 samt våren 1926 varit syselsatt dels med tillsyn och underhåll av anläggningarna vid Sveagruvan och dels med att utspränga en ny utfraktstunnel till gruva II väster om den tunnel, som förstördes i samband med gruvbranden 1925. Sistnämnda arbete hade, när likvidatorerna övertogo förvaltningen, fortskridit så långt, att man beräknade vinna förbindelse med de äldre huvudutfraktsvägarna innanför det ursprungliga brandstället före vinterns inbrott 1926.

Enär resultatet av arbetet med försäljningen av Sveagruvan i väsentlig mån ansågs avhängigt av möjligheterna till att ingående inspektera anläggningarna, beslöto likvidatorerna att genom en ökning av personalen vid Sveagruvan under sommaren 1926 möjliggöra ett snabbare resultat av den pågående ortdrivningen. En till 6 man uppgående förstärkningspersonal uppsändes till Sveagruvan i juli månad och anlände dit den 25 i samma månad. I augusti hade arbetet fortskridit så långt, att man i mitten av månaden kunde börja öppnandet av de igensatta orterna i gruvan. Under arbetets gång fortgick utventilering av gruvan med hjälp av befintliga ventilationsanordningar. Sedan de igenstängda orterna blivit tillgängliga, företogs upprepade inspektioner av gruvan. På grund av ras voro emellertid vissa delar av gruvan icke tillgängliga, varför en fullständig inspektion icke var möjlig att företaga. Med anledning av de iakttagelser, som gjordes beträffande de från gruvan utventilerade gaserna, ansågs det senare lämpligt att tillsluta de delar av gruvan, som icke kunnat inspekteras och där det följaktligen var ovisst, huruvida brand ännu förefanns.

Då det icke ansågs lämpligt att lämna anläggningarna helt utan tillsyn under vintern 1926—1927 anställdes för vakthållning under denna tid tvenne vaktmän, som skulle tillse anläggningarna och fullborda den nya huvudutfraktsorten.

Den 14 mars 1927 meddelade vaktmännen i telegram från den norska radiostationen vid Green Harbour, att trenne explosioner inträffat i den nya orten samt att den sista av dessa den 23 januari antänt, varför arbetet måst inställas. Sedan likvidatorerna med anledning av detta telegram konfererat med sakkunniga om den sålunda uppkomna situationen och möjligheterna för eventuella åtgärder, beslöto likvidatorerna att utrusta en expedition bestående av en gruvingenjör, en telegrafist och fyra man för att med hjälp av vattenflödena i omkring Sveagruvan belägna fjällpartier under snösmältningen söka släcka branden i gruvan.

Den sålunda beslutade expeditionen till Sveagruvan framkom dit först den 10 maj 1927 på kvällen efter en mycket besvärlig resa. Brand förmärktes då på ett område av cirka 200 kvadratmeter omkring den nya utfraktsstollen och tunnelns vänstra parallell, varest sandsten och lerskiffer mellan flötserna III och IV voro starkt upphettade och utvecklade massor av förbränningsgaser. Byggandet av den beslutade vattenrännan påbörjades omedelbart och var avslutat den 10 juni. Den 25 juni erhöles tillräckligt

med smältvatten så att rännan kunde fyllas. Vatten leddes dels genom nya sprickor och dels genom Kinanders ort in i gruvan. Det vatten, som rann ut genom raset omkring utfraktsstollen, hade i början mycket hög temperatur men denna avtog stadigt allt eftersom avkylningen på grund av vattenspolningen fortskred. En del vatten rann även genom gamla gruvan och kom ut genom dess utfraktsstoll, men hade detta vatten icke undergått någon temperaturförhöjning. Under den första tiden av vattenspolningen försiggick en rätt kraftig ångbildning, men sedan en kildamm insatts i nya utfraktsstollen och vattnet började stiga i gruvan förmärktes ingen ångbildning. Hela gruvan torde hava varit fylld med vattenånga, ty sådan utträngde till och med genom en rasspricka över östra delen av gruvan, det s. k. H-fältet.

Expeditionsledaren meddelade, att till expeditionens avresa den 22 augusti 1927 samhällets bostäder och anläggningar icke tagit minsta skada med undantag av en mindre, obetydlig sättning av mittelpartiet på kajen. Den 28 augusti återkom expeditionen till Harstad, där den upplöstes.

För ombesörjande av vakthållningen vintern 1927—1928 kvarstannade 2 man vid Sveagruvan.

Annektionerna.

Vid tidpunkten för likvidatorernas övertagande av förvaltningen fortgick sedan något mer än ett halvt år behandlingen av inlämnade ockupationskrav å områden på Spetsbergen inför den för ändamålet tillsatta kommissarien i Köpenhamn. Från svensk sida hade inlämnats anspråk å trenne områden inom respektive Braganzadistriktet, Pyramidbergsdistriktet och Ebbadalsdistriktet. Från kommissarien hade meddelats, att med de svenska delvis sammanfallande krav anmälts dels av ett skotskt syndikat inom Ebbadalsdistriktet samt dels av ett ryskt bolag inom Braganzadistriktet. Beträffande de skotska anspråken hade bolagets styrelse före likvidationen träffat en preliminär uppgörelse, innebärande att de svenska anspråken skulle återtagas, i den mån de sammanföll med de skottska, mot en kontant gottgörelse från det skottska syndikatet. Denna likvid har likvidatorerna sedermera mottagit och å bolagets vägnar bekräftat den ingångna överenskommelsen.

För att undvika ett kostsamt skiljedomsförfarande hade av den danska kommissarien framlagts förslag om att träffa en godvillig uppgörelse även med det ryska bolag, som inom Braganzadistriktet anmält anspråk, delvis sammanfallande med de svenska. Detta förslag avsåg, att de ryska intressenterna skulle avstå från sina anspråk inom Braganzadistriktet men erhålla kompensation genom överlåtelse på dem av bolagets anspråk inom Pyramidbergsdistriktet. För denna överlåtelse skulle därjämte de ryska intressenterna erlægga viss kontant ersättning. Den föreslagna uppgörelsen syntes likvidatorerna förmånlig, enär därigenom bolagets rätt till den viktiga ockupationen inom Braganzadistriktet säkrades för bolaget utan kostnader för ett eljest nödvändigt skiljedomsförfarande. Bolaget skulle i dess ställe tillföras en säker inkomst, varemot skiljedomsförfarandet ju innebar stora sannolikheter för en till beloppet oviss utgift för bolaget. Definitiv uppgörelse i denna fråga träffades i Oslo den 23 oktober 1926. Ryssarna överlämnade den fastställda ersättningen för överlåtelsen av de svenska anspråken inom Pyramidbergsdistriktet den 1 mars 1927.

Sedan sålunda beträffande annektionerna bolagets anspråk undergått den förändringen, att bolaget frånträtt vissa av sina anspråk omkring Isfjorden men i utbyte erhållit förutom viss kontant ersättning äganderätten till det

ojämförligt viktigaste annekionsområdet omkring Braganzabukten helt klarlagd, har behandlingen av anspråken slutförts och »hjemmelsdokument» å norska regeringens vägnar den 29 augusti 1927 utfärdats å de båda kvarstående områdena, det ena i Braganzadistriktet och det andra vid Ebbadalen.

Försäljningsåtgärder.

Omedelbart efter likvidatorernas övertagande av förvaltningen kungjordes avsikten att försälja bolagets egendom. Sålunda tillställdes de svenska beskickningarna i de länder, där intresse för förvärvandet av de svenska tillgångarna på Spetsbergen kunde förväntas, en kortfattad redogörelse över tillgångarna med begäran om att undersöka möjligheterna för en försäljning till köpare inom respektive länder. I samband härmed gingo likvidatorerna även i författning om att låta utarbета en fullständig redogörelse över anläggningarna vid Sveagruvan avsedd att tillställas eventuella spekulanter. Denna redogörelse utarbetades även på flera främmande språk.

Likvidatorerna hava vid ett flertal tillfällen fört underhandlingar med såväl försäljningsagenter som direkta spekulanter. Med anledning av 1927 års riksdags beslut att begära förnyad utredning angående bevarandet av de svenska stenkolstillgångarna hava likvidatorerna emellertid ansett sig icke böra upptaga definitiva förhandlingar om försäljning av tillgångarna på Spetsbergen förrän riksdagen ånyo haft tillfälle taga frågan under omprövning.

Bolagets fartyg Braganza hade redan av styrelsen upplagts i Tromsö under tillsyn av fartygets förutvarande befälhavare kapten Svendsen. Likvidatorerna voro redan från början angelägna om att snarast möjligt söka försälja Braganza för att undvika de med fartygets tillsyn förenade kostnaderna samt då det dessutom måste befaras att fartyget oundvikligen måste taga skada under uppläggning. Något köpeanbud på fartyget erhöles dock ej, varför likvidatorerna under sommaren 1927 undersökte möjligheten av fartygets försäljande å offentlig auktion. Detta försäljningssätt avstyrktes dock av bolagets förbindelser i Norge. Efter utbud till olika intressenter upprättades den 27 september 1927 genom bolagets ombud i Norge ett avtal om fartygets försäljning före den 15 nästpåföljande oktober för en köpeskillning av 23,000 norska kronor.

Bokslut.

Då avräkning med den under våren 1927 till Spetsbergen översända personalen icke kunde göras per den 30 juni, vilken dag enligt bolagets ordning bokslut skall göras, samt bolaget icke drivit någon rörelse, som krävde boksluts upprättande per viss dag för resultatets konstaterande, hava likvidatorerna avsett göra bokslut vid 1927 års utgång. På grund av handelsdepartementets önskan att erhålla bokslut i så god tid att detta kunde biläggas blivande proposition till årets riksdag, hava likvidatorerna nu låtit uppgöra bokslut per den 30 september 1927, varigenom slutlig avräkning med den då från Spetsbergen återkomna personalen kunnat intagas i bokslutet. Bokslut per den 31 december 1927 har ej medhunnits, enär trots försök för fullständigt boksluts upprättande erforderliga uppgifter från bolagets norska ombud ej kunnat erhållas.

Till balansräkningen per den 30 september 1927 vilja likvidatorerna göra följande påpekanden.

Det bokförda värdet å kolgruvor och fyndigheter å Spetsbergen har minskats med de belopp, som enligt ovan erhållits vid uppgörelse med det

skotska syndikatet och de ryska intressenterna. Minskningen i inventarievärdena har föränletts av försäljningar och förbrukning. Likvidatorerna hava ej haft tillfälle att personligen besiktiga omfattningen och beskaffenheten av bolagets anläggningar och förråd å Spetsbergen, varför likvidatorerna varit i fråga om dessa tillgångar hänvisade till bolagets förutvarande räkenskaper. I den i balansen som diverse skulder upptagna posten å 1,633,731 kronor 73 öre utgör ett belopp av 44,658 kronor 51 öre en sedan flera år tillbaka i bolagets räkenskaper upptagen skuld till okänd fordringsägare och hava likvidatorerna på grund av inhämtade upplysningar anledning antaga, att något betalningsanspråk för ifrågavarande belopp icke kommer att mot bolaget framställas.

Efter ansökan av likvidatorerna har Stockholms rådhusrätt den 8 januari 1927 utfärdat kallelse å bolagets okända borgenärer att senast sista helgfria lördagen i januari månad år 1928 anmäla sina fordringar hos rätten.

Jag anser mig slutligen böra komplettera den i kommerskollegii förberörda skrivelse lämnade uppgift å svensk kolnotering cif västkusthamn för stora engelska ångkol med den för tiden november 1927—5 januari 1928 gällande noteringen å dylika kol:

	Nov.	Dec.	$\frac{5}{12}$ — $\frac{10}{12}$	$\frac{12}{12}$ — $\frac{17}{12}$	$\frac{19}{12}$ — $\frac{24}{12}$	$\frac{27}{12}$ — $\frac{31}{12}$	$\frac{2}{1}$ — $\frac{6}{1}$
Northumberlandkol	16.75	17.30	16.91	17.14	17.35	17.80	17.88
Durhamkol	18.49	18.58	18.25	18.25	18.24	19.57	19.62

Departements-
chefen.

I den motion (I:99), som föränlett 1927 års riksdags nu ifrågavarande skrivelse, hava framhållits vissa nytillkomna omständigheter, som, sedan riksdagen år 1926 hade att taga ställning till frågan om bevarandet åt Sverige av stenkolstillgångarna på Spetsbergen, enligt motionärernas mening ytterligare talade för att fyndigheterna borde bibehållas i svensk ägo. I detta avseende har till en början, under erinran om den engelska kolstrejken år 1926, framhållits den betydelse dispositionsrätten över dessa stenkolstillgångar kunde få under i framtiden eventuellt uppkommande liknande situationer. Vidare har, i anledning av de framsteg de s. k. direkta järnframställningsmetoderna gjort, påpekats, att tillgången på spetsbergskol kunde bliva av betydelse för tillgodogörande i förädlad form av järnmalmsfyndigheterna i norra Sverige. Slutligen hava såsom en omständighet av särskild vikt vid nu förevarande frågas bedömande framhållits de senare årens stora framsteg i avseende på lösningen av problemet att framställa flytande bränslen ur stenkol.

För egen del har riksdagen erinrat om att det i 1926 års proposition framlagda förslaget till uppgörelse om fyndigheternas överlåtande på statsverket förutsatte ett kapitalutlägg av 375,000 kronor, vartill komme vissa årliga administrationskostnader, som borde kunna hållas inom en mycket begränsad ram. I anslutning härtill har riksdagen framhållit den möjlighet, som sålunda syntes föreligga att utan större kostnad tillsvidare bibehålla

dessa koltillgångar i avvaktan på, bland annat, ett närmare klarläggande av de motionsvis berörda, mycket aktuella problemen om kolets framtida industriella användning, av vilkas lösning frågan om spetsbergsfyndigheternas framtida värde syntes vara till en viss grad avhängig.

I anledning av vad sålunda i motionen och riksdagsskrivelsen anförts i fråga om nyss angivna problem hade det givetvis varit i högsta grad önskvärt, om någon närmare utredning i dessa avseenden redan nu hade kunnat åvägabringas. Emellertid har, vad särskilt angår lösningen av problemet att framställa flytande bränslen ur stenkol, kommerskollegium uttalat, att, så vitt kollegium hade sig bekant, tillräckliga uppgifter icke syntes finnas tillgängliga i den tekniska litteraturen för att en beräkning angående spetsbergskolens förhållande till dessa oljeframställningsprocesser för närvarande skulle kunna utföras. Jag vill i detta sammanhang omförmåla, att en vid ingenjörsvetenskapsakademiens kraft- och bränsleutredning anställd tjänsteman, bergsingenjören A. Hallbäck, som år 1918 företagit vissa prov å spetsbergskol, till mig den 25 januari 1928 överlämnat en promemoria angående möjligheterna för oljeutvinning ur stenkol med särskild hänsyn till spetsbergskolen. I denna promemoria, varav utdrag torde få såsom bilaga A fogas till dagens protokoll, lämnas en redogörelse över olika metoder avseende en förädling av stenkol under utvinnande av motorbränslen och framhålles däri, hurusom den tekniska utvecklingen inom området av kolens förädling för närvarande är synnerligen stark och att nya metoder med lovande utsikter äro under utprovning, till en del redan i storindustriell skala. Otänkbart är ju icke, framhålles det, att någon av dessa nya metoder kan komma att så utvecklas och med sådan fördel tillämpas på spetsbergskolen, att nackdelarna av Spetsbergens nordliga och avskilda läge vid en konkurrens med de naturliga mineraloljorna och med den »konstbensin», som — exempelvis i Tyskland — framställs i storindustriell skala och av ett billigt råmateriel, kunna bliva kompenserade. Någon säker hållpunkt för ett dylikt antagande syntes dock icke förefinnas. Över huvud taget kunde något positivt uttalande angående möjligheten att med fördel tillämpa någon av de nyare metoderna å spetsbergskol icke på basis av hittills föreliggande material göras.

Beträffande de övriga skäl för ifrågavarande kolfyndigheters bevarande i svensk ägo, som anföras i motionen, anser jag mig icke nu kunna göra något uttalande.

I åberopade skrivelse har riksdagen i avseende å den begärda utredningen uttalat, att därvid borde särskilt undersökas, huruvida icke på grundval av det hittillsvarande bolaget en nybildning under statens medverkan av ett liknande företag kunde åstadkommas. Tidigare från olika näringsammanslutningar gjorda uttalanden syntes nämligen riksdagen giva viss rätt antaga, att på enskilt håll intresse alltjämt skulle förefinnas och komma att ådagaläggas för ifrågavarande koltillgångars fortsatta bevarande åt landet. Under alla förhållanden borde enligt riksdagens mening fast-

hållas, att den ytterligare kapitalinsats, som från statens sida kunde påräknas, måste bliva tämligen begränsad.

Med anledning av vad sålunda från riksdagens sida uttalats vill jag till en början framhålla, att svenska köpare av ifrågavarande koltillgångar å Spetsbergen icke för närvarande torde finnas. Åtminstone hava några sådana hittills icke framträtt, ehuru vissa förfrågningar i saken gjorts från min sida. För att koltillgångarna skola kunna fortfarande bevaras i svensk ägo, lärer det därför vara nödvändigt att det för inköpet erforderliga kapitalbeloppet praktiskt taget helt tillskjutes av staten i avvaktan på att, under i framtiden eventuellt förändrade förhållanden, intresse för saken åter må komma till synes från enskilt svenskt håll. Härvid är emellertid att märka, att den i ovan åberopade proposition (nr 195) till 1926 års riksdag föreslagna formen för statens övertagande av företaget, nämligen att staten skulle för visst pris övertaga fordringsrätten från de huvudsakliga enskilda fordringsägarna samt erhålla de av dem ägda stamaktierna i bolaget, icke längre är användbar sedan på grund av 1926 års riksdags beslut bolaget enligt till registreringsmyndigheten gjord anmälan trätt i likvidation. En formlig försäljning av företaget lärer sålunda nu vara ofrånkomlig.

Vid angivna förhållanden hava under den fortsatta beredningen inom handelsdepartementet av detta ärende förhandlingar förts med likvidatorerna rörande överlåtande å ett nytt för ändamålet bildat aktiebolag av de likvidationsbolaget tillhöriga områdena å Spetsbergen, till vilka såsom förut nämnts likvidationsbolagets rätt blivit tryggad genom av norska regeringen den 29 augusti 1927 utfärdade »hjemmelsdokument». Såsom resultat av de förda förhandlingarna hava likvidatorerna till mig överlämnat ett den 10 januari 1928 dagtecknat försäljningsanbud å ifrågavarande båda områden, vilka äro belägna det ena omkring Braganzabukten (Braganzavågen) och den inre delen av Lågfjorden samt det andra omkring Ebbadalen (Ebbabreen) och vilka i »hjemmelsdokumenten» benämnts »Indre Lågfjord» och »Indre Billefjord». Enligt försäljningsanbudet, vilket torde fa såsom bilaga B fogas till dagens protokoll, skulle dessa områden, med allt vad därå finnes av fast och lös egendom i vid tillträdet befintligt skick och med den rätt likvidationsbolaget därtill äger, av likvidationsbolaget överlätas för en köpeskillning av 850,000 kronor att erläggas senast den 30 april 1928 samt i övrigt på följande villkor. Eventuella av försäljningen föranledda avgifter till norska myndigheter ävensom alla skatter för egendomen å Spetsbergen, förfallande efter den 30 april innevarande år, betalas av köparen, som jämväl från sagda dag svarar för arvodet till det ombud i Norge, som författningsenligt måste finnas. Avlöning och övriga kostnader för den nuvarande till två man uppgående vaktpersonalen vid gruvan å Spetsbergen bestridas intill den 30 april 1928 av likvidationsbolaget och därefter av köparen. Enligt avtal med aktiebolaget Isfjorden-Belsund upphör all skyldighet att till sagda bolag erlægga royalty för i likvidationsbolagets gruvor å Spetsbergen brutna stenkol. Likvidationsbolagets arkiv och övriga handlingar överlämnas efter likvidationens avslutande till köparen. Den försålda egendomen skall av köparen

tillträdas den 1 januari 1929 eller den tidigare dag, som köparen äger bestämma; dock att likvidationsbolaget ej är skyldigt att efter den 30 april 1928 vidtaga några åtgärder för spetsbergstillgångarnas vård eller tillsyn, men köparen däremot berättigad vidtaga de åtgärder härför, som han finner erforderliga, varvid köparen må utan ersättning disponera över likvidationsbolagets å Spetsbergen befintliga förråd och anläggningar.

Anbudet är från likvidatorernas sida bindande under förutsättning att riksdagen före den 1 april 1928 anvisar erforderliga medel samt köpekontrakt utväxlas och likvid sker senast den 30 april 1928.

Av en under förhandlingarna med likvidatorerna gjord uppställning över likvidationsbolagets beräknade skulder per den 30 april 1928 framgår, att den totala skuldbördan, fränsett aktiekapitalet, då skulle uppgå till 3,890,466 kronor 42 öre, därav 2,376,470 kronor 38 öre till svenska staten, 1,480,691 kronor 83 öre till vissa större enskilda fordringsägare samt 33,304 kronor 21 öre till andra fordringsägare. Statens fordran består av följande tre poster: statslån av 1923 och 1924 jämte oguldna räntor 1,750,000 kronor. järnvägsstyrelsens fordran jämte oguldna räntor 394,270 kronor 38 öre samt statslån av augusti 1925 jämte oguldna räntor 232,200 kronor. Därvid är att märka, att sistnämnda lån liksom ett samtidigt av de större enskilda fordringsägarna till bolaget lämnat lån, utgörande jämte oguldna räntor 174,556 kronor 25 öre, beviljats med förbehåll om förmånsrätt framför äldre krediter. Vidare må framhållas, att det vid beräkningen förutsatts, att resterande kapital, 66,666 kronor 66 öre, å bolagets rederilån jämte oguldna räntor, per den 30 april 1928 uppgående till 9,388 kronor 88 öre, sistnämnda dag till fullo skola inbetalas av borgensmännen för lånet, varför och då dessa jämväl i övrigt äga betydande fordringar å bolaget nämnda båda belopp, tillhopa 76,055 kronor 54 öre, inräknats bland skulderna till bolagets större enskilda fordringsägare. Slutligen må framhållas, att nu återstående ej disponerade belopp, omkring 19,000 kronor, å den ovan omförmälda i augusti 1925 till bolaget beviljade kredit beräknats att jämte köpeskillingen — 23,000 norska kronor — för numera försälda fartyget Braganza, för vars anskaffande berörda rederilån på sin tid beviljats, skola förslå till täckande av de utgifter, som likvidatorerna, i händelse försäljning sker enligt omförmälda anbud, ytterligare hava att bestrida. Det av 1926 års riksdag anvisade reservationsanslaget å 105,000 kronor till åtgärder för avvecklande av statens engagemang i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen har däremot beräknats icke till någon del skola behöva av likvidatorerna tagas i anspråk.

För ett närmare bedömande av likvidatorernas försäljningsanbud har samtidigt med förberörda uppställning rörande likvidationsbolagets skulder uppgjorts en plan å utdelning den 30 april 1928 till likvidationsbolagets fordringsägare av den i anbudet bestämda köpeskillingen, 850,000 kronor, efter enahanda grunder som gälla för upprättande av utdelningsförslag i konkurs.

Enligt denna plan skulle de mindre fordringsägare, vilka icke deltagit i överenskommelsen om förmånsrätt för den bolaget i augusti 1925 beviljade

krediten, först äga av köpeskillingen utbekomma vad som i proportion till hela skuldbördan belöper å deras fordringar. Därefter skulle staten och likvidationsbolagets enskilda kreditgivare äga till fullo återbekomma den bolaget i augusti 1925 beviljade krediten jämte ränta. Slutligen skulle vad som sedan återstår fördelas mellan staten och de enskilda fordringsägarna i proportion till vederbörandes oprioriterade fordringar hos likvidationsbolaget.

De belopp, som enligt utdelningsplanen skulle komma att utgå till fordringsägarna, framgå av följande sammanställning.

	Fordrings- belopp		Utdelning		Utdelning i procent å fordrings- belopp %
	kronor	öre	kronor	öre	
I. Mindre fordringsägare, som ej deltagit i överenskommelsen om förmånsrätt för den i augusti 1925 beviljade krediten	33,304	21	7,276	40	21,85
II. Lån av augusti 1925					
a) staten: lån 200,000 kronor jämte ränta	232,200	—	232,200	—	100
b) större enskilda kreditgivare: lån 150,000 kronor jämte ränta	174,556	25	174,556	25	100
III. Äldre större krediter, lämnade av					
a) staten	2,144,270	38	270,933	88	12,64
b) enskilda	1,306,135	58	165,033	47	12,64
Summa I—III kronor	3,890,466	42	850,000	—	

Staten skulle enligt förestående bekomma 503,133 kronor 88 öre (232,200 + 270,933: 88) och de större enskilda fordringsägarna 339,589 kronor 72 öre (174,556: 25 + 165,033: 47). Sammanlagt skulle till enskilda fordringsägare komma att utgå 346,866 kronor 12 öre eller i runt tal 350,000 kronor.

Det belopp, som enligt utdelningsplanen skulle komma likvidationsbolagets samtliga enskilda fordringsägare till godo, understiger sålunda med i runt tal 25,000 kronor det kapitalutlägg till de större enskilda fordringsägarna, som enligt det till 1926 års riksdag i proposition nr 195 framlagda förslaget till uppgörelse erfordrades för fyndigheternas överlåtande på staten. Härvid må emellertid erinras, att det år 1926 ifrågasatta kapitalutlägget uträknades med utgående från ett totalvärde per den 1 juni 1926 på bolagets samtliga tillgångar av 1,000,000 kronor, under det att köpeskillingen för de tillgångar, varom nu är fråga, i försäljningsanbudet upptagits till 850,000 kronor. De tillgångar, anbudet avser, äro visserligen något mindre än de, som ingingo i 1926 års förslag till uppgörelse, i det att dels, såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, rättigheterna till ett par mindre betydande områden utan större värde, nämligen Pyramidberget och en del av området vid Ebbadalen, försåls, dels ock i det nu avgivna anbudet icke ingår annat än tillgångarna å Spetsbergen jämte likvidationsbolagets arkiv och övriga handlingar. Men å andra sidan har äganderätten

till det ojämförligt viktigaste och värdefullaste området, nämligen Braganza-distriktet, ävensom till det i anbudet innefattade området omkring Ebbadalen blivit fullt tryggad, varförutom nu bortfallit den år 1926 åt borgensmännen för rederilånet betingade förmånen, att deras borgensansvar skulle avvecklas efter de regler, som skulle gälla, därest till säkerhet för lånet framför borgen funnes inteckningar gällande med bästa rätt i fartyget Braganza till belopp motsvarande den oguldna delen av rederilånet. Da bolagets tillgångar på annan ort än Spetsbergen endast bestå av vissa kontorsinventarier och dylikt, saknar den uppställda begränsningen i detta avseende varje betydelse.

Innan jag går att yttra mig över, huruvida staten bör medverka vid bildandet av ett nytt aktiebolag med ändamål att övertaga det gamla bolagets tillgångar å Spetsbergen i enlighet med det anbud, som nu föreligger, anser jag mig böra något närmare uttala mig om de utgifter, som för tillgångarnas fortsatta bevarande kunna beräknas under de närmaste åren bliva för det nya bolaget erforderliga.

Till en början må då framhållas, att det synes vara något ovisst, huruvida de i bergverksordningen för Spetsbergen meddelade övergångsbestämmelserna, vilka tillerkänna förste ockupant vissa särskilda förmåner, gälla även för person eller företag, som genom överlåtelse från förste ockupant kommit i besittning av område å Spetsbergen, eller med andra ord, huruvida dessa förmåner äro att hänföra till förste ockupanten personligen eller till det område, som av honom ockuperats. Denna fråga, vars avgörande torde ankomma på vederbörande norska myndigheter och med avseende vara full visshet icke på sakens nuvarande ståndpunkt kan erhållas, läser nu böra lämnas öppen. Sedan emellertid min uppmärksamhet blivit fäst på spörsmålet, har jag ansett försiktigheten bjuda att tillsvidare räkna med att den tolkning av övergångsbestämmelserna är riktig, som i förevarande fall kan anses såsom mindre gynnsam eller att omförmälda förmåner icke komma ny ägare till godo. Från denna utgångspunkt har jag låtit sakkunnig person verkställa en undersökning rörande de åtgärder, som vid överlåtelse å ett nytt bolag av svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens i likvidation kolfyndigheter kunna bliva erforderliga för bevarandet av rätten till desamma.

Av den med ledning av bestämmelserna i bergverksordningen för Spetsbergen verkställda undersökningen har framgått följande.

Det nya bolaget torde, för att hindra utomstående att göra intrång, vara nödsakat att, innan äganderätten till marken övergår till detsamma, på marken angiva och utmärka de platser, där fyndighet, som bolaget vill lägga till grund för blivande utmål, anträffats. Om detta arbete utföres t. ex. sommaren 1928 i augusti månad, skall skriftlig anmälan därom göras hos bergmästaren inom 10 månader, således senast i juni 1929 (bergverksordningen § 9:1). Inom 5 år från fyndplatsernas utmärkande eller senast i augusti månad 1933 skall ansökan om utmål vara bergmästaren tillhanda

(§ 10:2). Samtidigt skall såsom kostnad för ett antaget antal av 10 utmål erläggas 2,300 kronor.

Därest såsom nämnts ansökan om utmål ingives till bergmästaren i augusti 1933, läser utmålsförrättning tidigast kunna äga rum år 1934 (§ 11) och sådan förrättning vinna laga kraft tidigast 6 månader efter densamma, alltså på nyåret 1935 (§ 13). Vid denna tidpunkt inträder skyldighet att för varje utmål erlägga en årlig avgift av intill 500 kronor; för 10 utmål alltså intill 5,000 kronor per år (§ 17). Fyra år räknat från den 1 oktober året efter det, då utmålsförrättningen vunnit laga kraft — alltså 4 år efter den 1 oktober 1936 eller den 1 oktober 1940 — skall gruvarbete igångsättas i sådan omfattning, att för varje följande femårsperiod användas minst 1,500 dagsverken till gruvarbete inom varje utmål.

Till jämförelse med vad sålunda anförts vill jag nämna, att, därest den andra tolkningen av övergångsbestämmelserna till bergverksordningen är riktig och förste ockupants rätt sålunda efter överlåtelse tillkommer ny ägare, ingivandet av ansökan om utmål kan uppskjutas intill 10 år efter »hjemmelsbrevs» utfärdande, d. v. s. intill den 29 augusti 1937, i följd varav ovan angivna tidpunkter för utmålsförrättning och igångsättande av gruvarbete förskjutas i motsvarande mån eller med 4 år. Enligt denna tolkning skulle vidare intill utgången av nyssberörda frist för ansökan om utmål och, försåvitt sådan ansökan göres i rätt tid, intill dess utmålsförrättningen vunnit laga kraft, det nya bolaget äga ensamrätt till »sökning» och gruvsdrift inom sitt område. Några arbeten skulle bolaget därför icke behöva verkställa förrän sommaren 1937 i och för den ansökan om utmål, som då måste göras.

Med utgångspunkt från den sålunda gjorda undersökningen har jag verkställt en beräkning av de kostnader, som under en 10-årsperiod framåt kunna tänkas uppkomma för det nya bolaget. Resultatet av denna beräkning framgår av följande sammanställning:

Fasta årliga kostnader:

Skatt i Norge (1926 3,290 norska kronor)	4,000: —
» » Sverige	0: —
Fast ombud i Norge	3,500: —
Administration i Sverige (ingen kontorslokal eller fast personal; styrelseuppdrag, bokföring och revision skötas som bisysslor)	5,000: —
	Kronor 12,500: —
För 10 år	125,000: —
Utmålsavgift 1935—1937 à 5,000: —	15,000: —

Tillfälliga kostnader:

Expedition till Spetsbergen 1928	20,000: —
Avgift för ansökan om utmål 1933	2,300: —
Expedition till Spetsbergen 1934	20,000: —
Oförutsedda utgifter	17,700: —
	Summa kronor 200,000: —.

Kostnaderna för de närmaste 10 åren skulle sålunda kunna antagas uppgå till omkring 200,000 kronor. Jag förutsätter härvid, liksom min företrädare i ämbetet vid framläggandet av 1926 års förslag i denna fråga, att ständigt bevakning icke anordnas å Spetsbergen.

När jag nu går att för egen del angiva min ståndpunkt i denna fråga, finner jag mig till en början böra uttala, att utsikterna till avkastning av nya kapitalinvesteringar i det ifrågavarande företaget måste anses synnerligen ovissa och att starka betänkligheter därför kunna resas mot dylika. Av de gjorda kostnadsberäkningarna för ett fortsatt bevarande i svensk ägo av koltillgångarna synes emellertid framgå, att kostnaderna ligga inom sådana gränser, som 1927 års riksdag vid avlåtandet av sin meromnämnda skrivelse torde hava förmenat vara rimliga. Med hänsyn till den ståndpunkt riksdagen intagit till frågan och då överlåtelsen torde kunna genomföras på ett sådant sätt, att den kontanta kapitalinsats, som i förevarande fall erfordras, kan stanna vid något över hälften av den ifrågasatta köpeskillingen, synes mig förslag om statens medverkan till bildande av ett nytt bolag för koltillgångarnas övertagande i enlighet med det föreliggande anbudet böra bringas under riksdagens prövning.

Denna statens medverkan skulle enligt min mening lämpligen böra ske på följande sätt. Den del av köpeskillingen, som enligt ovan omnämnda utdelningsplan belöper å staten såsom fordringsägare i det gamla bolaget eller i runt tal 500,000 kronor, skulle av det nya bolaget övertagas såsom lån mot vederbörlig förskrivning. Att jag även i fråga om den del av det staten tillkommande utdelningsbeloppet, som belöper å järnvägsstyrelsens fordran hos det gamla bolaget, anser mig kunna förorda ett dylikt arrangemang, beror därpå, att, enligt inhämtad upplysning, den järnvägsstyrelsens utgift, varigenom fordran uppkommit, belastat järnvägsstyrelsens kolkonto för vederbörande år och att samma fordran sålunda i själva verket kan betraktas såsom om den vore i järnvägsstyrelsens räkenskaper avskriven. Genom berörda överflyttning av skuld till ett belopp av omkring 500,000 kronor, vartill riksdagens bemyndigande lärer böra utverkas, minskas det belopp, som det nya bolaget behöver för köpeskillingens erläggande disponera, till 350,000 kronor. Detta belopp anser jag böra tillskjutas genom aktieteckning i det nya bolaget. Utöver en kapitalinsats å sist sagda belopp erfordras, såsom redan nämnts, medel för bestridande av det nya bolagets utgifter under de närmaste åren. Enligt ovan anförda beräkning skulle dessa för en 10-årsperiod framåt komma att belöpa sig till omkring 200,000 kronor. Förhållandena kunna emellertid under loppet av en så pass lång tidrymd undergå betydande förändringar. Jag håller dock före, att den nu beräknade utgiftssumman icke skall komma att behöva överskridas. Därest likväl branden i Sveagruvan mot förmodan icke skulle vara släckt och särskilda expeditioner till Spetsbergen med anledning härav erfordras, kunna kostnaderna ju tänkas uppgå till högre belopp än vad som nu beräknats. Men

å andra sidan bör en minskning av det för bestridande av utgifter erforderliga kapitalet uppkomma, därest anläggningarna å Spetsbergen utarrenderas, såsom det med hänsyn till deras vård och underhåll synes önskligt. Vid angivna förhållanden anser jag det icke lämpligt att för nu ifrågavarande ändamål beräkna medel för längre tid än 5 år. Det för denna tid erforderliga beloppet, vilket lämpligen torde bära upptagas med 100,000 kronor, anser jag bära, i likhet med omförmälda belopp å 350,000 kronor, tillskjutas genom aktieteckning. Av riksdagen bör sålunda utverkas bemyndigande för Kungl. Maj:t att låta teckna aktier intill ett belopp av 450,000 kronor i det nya bolaget.

För likvidering av dessa aktier synes mig i första hand bära tagas i anspråk det av 1926 års riksdag anvisade reservationsanslaget å 105,000 kronor till åtgärder för avvecklande av statens engagemang i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, vilket anslag, enligt vad jag tidigare framhållit, hittills icke till någon del utnyttjats. I detta sammanhang vill jag framhålla, att storleken av detta anslag, vilket utgått av skattemedel, ungefär motsvarar det belopp, som beräknats bliva erforderligt för bestridande av det nya bolagets utgifter under de närmaste 5 åren. Jämte medgivande av riksdagen att för aktieteckning anlita nämnda anslag torde för samma ändamål ett belopp av 345,000 kronor bära äskas av riksdagen att uppföras å riksstaten för budgetåret 1928—1929 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Statens aktier». Med hänsyn till de ovissa förräntningsmöjligheterna i avseende å förevarande kapitalinvestering torde beloppet bära utgå av andra statsinkomster än lånemedel. Enligt vad chefen för finansdepartementet meddelat, kunna för täckande av utgiftsposten ifråga, vilken icke upptagits i statsverkspropositionen, medel beredas å riksstaten.

Såsom av det föregående framgår, skulle nyssnämnda belopp av 345,000 kronor behöva tagas i anspråk redan den 30 april 1928. Det för ändamålet äskade anslaget skulle emellertid bliva tillgängligt först med det nya budgetårets ingång, d. v. s. den 1 juli 1928. Vid sådant förhållande torde, vid bifall till det föreliggande förslaget, det ifrågavarande beloppet bära förskottsvis utanordnas av anslaget till oförutsedda utgifter för att omedelbart efter ingången av nästkommande budgetår ersättas sagda anslag av de medel, som må av riksdagen beviljas.

Jag vill slutligen tillägga, att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda instruktion för de representanter för staten, vilka bära tillsättas i det nya bolaget.

Under åberopande av vad jag här ovan anfört hemställer jag alltså, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, för fortsatt bevarande i svensk ägo av svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens i likvidation tillgångar å Spetsbergen, låta teckna aktier till ett belopp av intill 450,000 kronor i ett tillämnat aktiebolag med ändamål att övertaga berörda tillgångar samt att

lämna medgivande för det nya bolaget att mot vederbörlig förskrivning övertaga det belopp, som vid utdelning i huvudsaklig överensstämmelse med ovan omförmälda utdelningsplan kan tillkomma staten såsom fordringsägare hos svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen i likvidation,

dels medgiva, att det å riksstaten för budgetåret 1926--1927 anvisade reservationsanslaget å 105,000 kronor till åtgärder för avvecklande av statens engagemang i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen må anlitas för likvidering av aktier i det nya bolaget,

dels ock för sistberörda ändamål å riksstaten för budgetåret 1928—1929 bland utgifter för kapitalökning anvisa ett reservationsanslag av 345,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla samt förordnar, att proposition skall till riksdagen avlätas av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Einar Engelstedt.

V. P. M.

**till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående
möjligheterna för oljeutvinning ur stenkol med särskild hänsyn
till spetsbergskolen.**

Vid den internationella kolkonferens, som avhölls i Pittsburgh Pa under tiden 15—19 november 1926, deltog undertecknad såsom delegerad för Sverige. Inom det omfattande programmet för denna konferens kommo problemen angående stenkolens förädling och möjligheterna att ur desamma erhålla oljor och andra värdefulla produkter att intaga ett mycket uppmärksammat rum. De synpunkter, som här nedan framföras, äro baserade på de erfarenheter och rön, som framlades vid denna konferens samt på upplysningar erhållna från andra håll. Även anföras vissa egna undersökningar beträffande spetsbergskol.

De metoder av betydelse, som tills dato äro kända, avseende en bearbetning av stenkol för erhållande av förädlade produkter, såsom oljor och dylikt, kunna hänföras till någon av följande huvudgrupper.

1. Förgasningsmetoder.
 - a) Destillation vid hög temperatur (I regel cirka 1200° C.).
 - b) » » » låg » (I regel cirka 500—600° C.).
 - c) Fullständig förgasning.
2. Syntetiska direkta metoder (Hydrering av stenkol).
3. Syntetiska indirekta metoder.
4. Kombinationer mellan vissa av dessa metoder.

Beträffande de olika metoderna må i korthet anföras följande.

Sammanfattning.

En kortfattad redogörelse har i det föregående lämnats över olika metoder avseende en förädling av stenkol under utvinnande av motorbränslen. Utav tidigare kända metoder härför har särskilt lågtemperaturdestillationen, som i allmänhet tillämpas för erhållande av olja ur bituminösa skiffrar, tilldragit sig intresse. Lågtemperaturdestillation med vissa spetsbergskol har vid av mig utförda tidigare försök givit mycket låga tjäroljeutbyten. Härav få dock ej alltför vittgående slutsatser dragas, enär de därvid undersökta kolproven antagligen icke äro representativa för fyndigheten i sin helhet. Om högre utbyten skulle kunna ernås med kol från andra delar av fyndigheten synes mig lågtemperaturdestillation tänkbar såsom ett första led i kombination med exempelvis någon av nedannämnda metoder.

Under de senast förflutna åren hava två — eller om man så vill tre — metoder utvecklats, vilka väckt synnerligen stor uppmärksamhet och som skulle kunna tänkas tillämpliga på spetsbergskolen enbart eller i kombination med lågtemperaturdestillation. Dessa äro

a. Bergius-metoden, utarbetad av doktor Fr. Bergius samt den i anslutning härtill av I. G. Farbenindustrie vidare utvecklade metoden.

b. Professor Fr. Fischers metod.

Bergius-metoden avser att genom inverkan av väte på malet stenkol, uppslammat i olja, vid högt tryck och relativt hög temperatur direkt överföra en del av kolet i flytande produkter av petroleumartad karaktär.

I G. Farbenindustries metod, som är en vidare utveckling av Bergius-metoden, skiljer sig från denna huvudsakligen däruiti, att vätet får inverka på brunkol i närvaro av vissa ämnen, katalysatorer, varigenom processen påskyndas och lättare behärskas. Omfattande fabriksanläggningar för industriell tillverkning äro redan under uppförande och delvis tagna i drift i Tyskland.

Professor Fischers metod avser att genom inverkan av vissa ämnen, katalysatorer, vid vanligt tryck och relativt låg temperatur omvandla en gasformig blandning av koloxid och väte till petroleumartade produkter. Stenkol eller koks utgör i regel utgångsmaterialet för framställningen av erforderlig koloxid och väte. En försöksanläggning är under utiörande.

Den tekniska utvecklingen inom området av kolens förädling är emellertid för närvarande synnerligen stark och nya metoder med lovande utsikter äro under utprovning till en del redan i storindustriell skala. Otänkbart är ju icke att någon av dessa nyare metoder kan komma att så utvecklas och med sådan fördel kunna tillämpas på spetsbergskolen, att nackdelarna av Spetsbergens nordliga och avskilda läge vid en konkurrens med de naturliga mineraloljorna och den i storindustriell skala av ett billigt råmaterial i exempelvis Tyskland framställda konstbensinen bliva kompenserade. Någon säker hållpunkt för ett dylikt antagande synes mig emellertid icke förefinnas. Av viss betydelse kan å andra sidan kanske det förhållandet vara, att kostnaden för råmaterialet synes utgöra en relativt mindre del av de sammanlagda framställningskostnaderna vid en dylik fabrikation.

Något positivt uttalande angående möjligheten att med fördel tillämpa någon av de nyare metoderna å spetsbergskol torde emellertid på basis av hittills föreliggande material icke kunna göras.

Stockholm den 25 januari 1928.

A. HALLBÄCK.

Bilaga B.

Undertecknade likvidatorer för Svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen i likvidation förbinda sig härmed att till svenska staten eller till köpare, som staten anvisar, försälja likvidationsbolaget tillhöriga områden å Spetsbergen, nämligen ett område omkring Braganzavågen och den inre delen av Lågtjorden samt ett område omkring Ebbabreen, å vilka båda områden »hjemmelsdokument» på norska regeringens vägnar utfärdats den 29 augusti 1927, med allt vad å nämnda områden finnes av last och lös egendom i vid tillträdet befintligt skick och med den rätt likvidationsbolaget därtill äger, under följande villkor:

1. Köpesumman skall utgöra åttahundrafemtiotusen (850,000) kronor och erläggas senast den 30 april 1928.

2. Eventuella av försäljningen följande avgifter till norska myndigheter ävensom alla skatter för egendomen å Spetsbergen, förfallande efter den 30 april 1928 betalas av köparen, som jämväl från sagda dag svarar för arvodet till det ombud i Norge, som författningen enligt måste finnas.

3. Avlöning och övriga kostnader för den nuvarande till två man uppgående vaktpersonalen vid gruvan å Spetsbergen bestridas intill den 30 april 1928 av likvidationsbolaget och därefter av köparen.

4. Enligt avtal med aktiebolaget Istjorden-Belsund upphör all skyldighet att till sagda bolag betala royalty för i likvidationsbolagets gruvor å Spetsbergen brutna stenkol.

5. Likvidatorerna förbinda sig att efter likvidationens avslutande till köparen överlämna bolagets arkiv och övriga handlingar, som köparen skall omhändertaga.

6. Den försälda egendomen skall av köparen tillträdas den 1 januari 1929 eller den tidigare dag, som köparen äger bestämma; dock vare likvidationsbolaget ej skyldigt att efter den 30 april 1928 vidtaga några åtgärder för spetsbergstillgångarnas vård eller tillsyn, men köparen däremot berättigad att vidtaga sådana åtgärder, som han finner därför erforderliga, varvid köparen må utan ersättning disponera över likvidationsbolagets å Spetsbergen befintliga förråd och anläggningar.

Detta anbud är från vår sida bindande, under förutsättning att riksdagen före den 1 april 1928 anvisar erforderliga medel samt köpekontrakt utväxlas och likvid enligt ovan sker senast den 30 april 1928.

Stockholm den 10 januari 1928.

STEN ANKARCRONA.

OTTO LAGERSTRÖM.

KARL SIDENVALL.

Egenhändiga namnteckningarna bevitna:

Sven Lidholm,
Registrator i Kungl.
Handelsdepartementet.

J. H. Göransson,
Förste amanuens i Kungl.
Handelsdepartementet.